

La Diputació del General del segle XVI al XVIII. Balanç historiogràfic i línia interpretativa

EVA SERRA I PUIG
Institut d'Estudis Catalans
Universitat de Barcelona

La història de la Diputació del General, pel que fa al seu recorregut des del segle XVI fins a 1714, ha fet un considerable avenç en els darrers vint anys.

En alguns casos el seu coneixement ha vingut determinat per interessos historiogràfics indirectes. Així, per exemple, l'interès per la protoindustrialització o el comerç catalans ha portat a determinats historiadors a fer recerques entorn dels impostos de la Diputació del General per tal de conèixer la capacitat productiva i de consum de la societat catalana en els segles moderns o per tal de disposar de dades sobre la circulació comercial i el comerç d'importació i exportació catalans. A diferència de l'etapa medieval els impostos del General a l'època moderna han interessat potser més des d'una perspectiva d'anàlisi de la producció i del comerç del país i menys potser des d'una perspectiva de la capacitat fiscal de la institució, tot i que en aquest sentit tant Elliott com Víctor Ferro i Núria Sales¹ hi feren les seves aportacions.

Des de la perspectiva productiva comercial s'ha fet ús de la documentació sobre la bolla i de la documentació sobre les entrades i exides. Entre aquests estudis voldria assenyalar els de Montserrat Duran, Albert Garcia Espuche, Antoni Jordà, Eva Serra i Xavier Torres especialment.² Montserrat Duran s'ha preocupat

1. En el cas de Núria Sales, feia una observació prou interessant, sense negar la importància de la Diputació, que procedia del doble poder fiscal i de vigilància constitucional, observa tot i així, i seguint una informació del visitador francès de la Guerra dels Segadors Pere de Marca, que les rendes de la Diputació (unes 170.000 lliures anuals) superaven en poc les rendes catalanes dels ducs de Cardona (167.000 lliures el 1620 i 120.000 lliures el 1640), esdevinguts ja aristocràcia hispànica. *Història de Catalunya*, vol. IV, Barcelona, Edicions 62, 1989, p. 143.

2. Montserrat DURAN, «Els arrendaments dels drets de bolla: un indicador vàlid per mesurar la producció i el consum de teixits?», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XIV (2003), p. 9-39; Albert GARCIA ESPUCHE, *Un siglo decisivo: Barcelona y Cataluña (1550-1640)*, Barcelona, Alianza, 1998; Antoni JORDÀ, «Els ingressos fiscals de la Generalitat de Catalunya a la segona meitat del

d'observar fins a quint punt la fiscalitat de la bolla és representativa de dos aspectes econòmics de Catalunya: la producció i el consum. També s'han fet estudis de circulació comercial a través de les entrades i eixides, de caràcter local o general: M. Àngels Sanllehy, Eva Serra, Jaume Dantí i Josep Fons i Bardají.³

En els darrers anys immediats hem vist emergir un altre vessant historiogràfic, el qual indica l'aparició d'un interès directe per la institució com a objecte d'estudi. Val a dir que durant els anys seixanta la història institucional o política es va trobar afectada per dos fets: el seu abandó per la història econòmica i l'assimilació del creixement institucional i de la història política a l'actuació reial i a les seves institucions, tot deixant de banda allò que no era monarquia.

A Catalunya, els segles moderns, durant anys han estat ocupats per la historiografia de Joan Reglà, que, tal vegada, per raons historicopolítiques del moment, va centrar l'estudi de la Catalunya dels segles xvi a 1714 als avatars de la política dels virreis i les seves relacions amb el país.⁴ Si el centre dels estudis de Reglà foren els virreis, pel que fa a J. H. Elliott cal recordar que, inicialment, tingué com a objectiu d'estudi els *validos*, en concret l'actuació política del comte duc d'Olivares. Només per raons documentals va centrar-se en la revolta catalana. Tanmateix el seu imprescindible i brillant estudi sobre la revolta catalana de 1640⁵ amaga la soterrada o potser no tan soterrada interpretació d'una visió moderna i ordenada de la política monàrquica en positiu i una visió desordenada i arcaïtzant de l'ordre

segle xvii», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, núm. x (1982), p. 163-203; Eva SERRA i PUIG, «Diputats locals i participació social en les bolles de la Diputació del General (1570-1638). Una mostra i una reflexió», *Pedralbes*, núm. 13/1 (1993), p. 259-274, i núm. 14 (1994), p. 199-206; Xavier TORRES, «Manufactura urbana i indústria rural», a *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. iv, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1997, p. 106-121. També Emiliano FERNÁNDEZ DE PINEDO, «Ingresos y gastos de la hacienda catalana en el siglo xvii», a *Haciendas forales y Hacienda real: Homenaje a Don Miguel Artola y Don Felipe Ruiz Martín*, Bilbao, Universidad del País Vasco, Servicio Editorial / Argitarapen Zerbitzua Euskal Herriko Unibersitatea, 1987, p. 207-224; Emiliano FERNÁNDEZ DE PINEDO, «La participación fiscal catalana en la monarquía hispánica (1599-1640)», *Manuscripts*, núm. 15 (1997), p. 65-96.

3. M. Àngels SANLLEHY i SABÍ i Eva SERRA i PUIG, «Comerç transpirinenc a Catalunya segons la documentació de la Generalitat de Catalunya (segles xvi-xvii)», a Jean-Michel MINOVEZ i Patrice POUJADE (ed.), *Circulation des marchandises et réseaux commerciaux dans les Pyrénées (xiii-xix siècles) = Circulació de mercaderies i xarxes comercials als Pirineus (segles xiii-xix): 7è Curs d'història d'Andorra, Col·loqui d'Andorra, octubre 2003*, CNRS-UMR 5136, FRAMESPA, Université de Toulouse - Le Mirail, 2005, p. 472-522; Jaume DANTÍ, «Barcelona i la xarxa urbana catalana als segles xvi-xvii», a Jaume DANTÍ (coord.), *Ciutats, viles i pobles a la xarxa urbana de la Catalunya moderna*, Barcelona, Rafael Dalmau, 2005, p. 9-39; Josep FONTS i BARDAJÍ, *Economia, política, conflictivitat i elits locals a la Catalunya occidental: Almenar (Segrià) i la seva àrea: Segles xv-xix*, Lleida, Universitat de Lleida, novembre 1997 (lectura: 29 de gener del 1998). Aquest darrer treball permet observar el comerç catalano-aragonès a través de la fiscalitat de la Diputació catalana.

4. Joan REGLÀ, *Els virreis de Catalunya*, Barcelona, Teide, 1961.

5. John Huxtable ELLIOTT, *La revolta catalana (1598-1640)*, Barcelona, Vicens Vives, 1966.

institucional català amb la Diputació del General al capdavant. D'aquesta visió de les institucions no reials com a organismes anacrònics sovint se n'havia escapat el Consell de Cent perquè s'ha tingut de la ciutat una percepció històrica molt superior a la de la Diputació. La ciutat ha estat vista més en termes de modernitat i a més se l'ha considerat com una aliada natural de la monarquia. Actualment sabem que el braç reial i la monarquia no eren, però, de la mateixa naturalesa i les seves relacions van conèixer una creixent conflictivitat.

Aquesta visió que per als segles moderns negligia les institucions que no fossin la monarquia i els seus oficials va començar a canviar entorn dels anys vuitanta. Un estudi decisiu d'aquest canvi, tant en relació amb els estudis institucionals propiament dits com en relació amb llur valoració històrica i des d'una observació de la seva trajectòria en termes propis i separats de la institució reial, va ser el llibre de Víctor Ferro.⁶ Abans, en el Reglà com a professor de la Universitat de València, ja s'havia produït un cert canvi. A Reglà se li deu no sols les edicions facsímils dels furs de valència sinó també la vocació d'Ernest Belenguer per les institucions nacionals. De la mateixa manera que el brillant estudi de Jaume Bartrolí sobre la Cort General de 1701-1702, que conté informació valuosa sobre la Diputació del General en el primer regnat de Felip V, pot ser vinculada a l'activitat docent del mateix Belenguer.⁷

Potser la primera institució que despertà els historiadors del somni de la institució monàrquica, entesa com a institució de modernitat en exclusiva, fou la Cort General. En qualsevol cas, Víctor Ferro ja subratlla que la nostra institució històrica cabdal fou la Cort General i no la Diputació del General. Amb tot, si la Cort General era l'actuació parlamentària (justícia i procés legislatiu), la Diputació del General era el govern (aplicació i observança de la llei i capacitat fiscal). En els segles moderns l'espaiament en la convocatòria de Corts va provocar, com a mínim, dues coses importants: atorgà un paper clau substitutori a la jurisprudència en matèria de lleis⁸ i convertí la Generalitat en la institució dipositària de la legalitat constitucional que disposava d'erari públic propi amb dret a emissió de deute públic, cosa que garantia la continuïtat d'un regiment polític propi i extern al rei. La Diputació tenia a la seva mà els impostos i l'estalvi del país.

Víctor Ferro, des de la seva anàlisi global de les institucions que funcionaven a Catalunya, també les reials, com l'Audiència, fa una descripció detallada de la Di-

6. VÍCTOR FERRO, *El dret públic català: Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, Eumo, 1987, pel que fa a la Diputació del General, p. 243-288.

7. JAUME BARTROLÍ, «La cort de 1701-1702: un camí truncat», *Recerques*, núm. 9 (1979), p. 57-75.

8. JOAN EGEA FERNÁNDEZ i JOSEP M. GAY ESCODA, «Eficàcia de les normes a la tradició jurídica catalana des de la baixa edat mitjana fins al Decret de Nova Planta», *Revista Jurídica de Catalunya*, vol. LXXVIII, núm. 2 (abril-juny 1979), p. 7-52, i vol. LXXVIII, núm. 3 (juliol-setembre 1979), p. 7-88.

putació del General pel que fa als seus orígens i al seu funcionament, sense entrar, però, en la seva actuació històrica, tot basant-se en la legislació general, en el Llibre dels quatre senyals⁹ en els capítols del redreç¹⁰ i en la seva mecànica interna a través de la visita triennal (inspecció de final de mandat).¹¹ A partir d'aquesta anàlisi, hom pot copsar la institució en termes estàtics combinats, al mateix temps, amb les novetats que l'actuació legislativa li atorgava. La competència més important de la Generalitat, deixant de banda la seva funció fiscal ja del tot consolidada en l'etapa medieval, és la del control de l'observança de les lleis. Víctor Ferro lògicament no considera, pel que fa a aquesta atribució, només l'Observança de 1481, sinó l'Observança de 1413, i en relació amb aquest tema reforça la data de 1413 de Soldevila enfront de la de 1422 de Vicens. I potser encara podríem anar més enre en els orígens d'aquesta competència. El 1409,¹² en plena interinitat dinàstica, s'havia reforçat el plantejament que l'única legislació vàlida com a font de dret públic i judicial era la legislació de Corts, fruit de l'acord parlamentari entre el rei i els estaments. Aquest posicionament, sense indicar encara un ens específic, ja implicava un control institucional de l'observança que limitava la potestat reial. La introducció de la insaculació de Ferran II, més fruit del decisionisme del nou patriciat urbà que del mateix rei, no modificà les atribucions del consistori. Amb la mort del rei, la insaculació va quedar instal·lada però recuperada per la institució.¹³

9. Aquests han gaudit d'una edició facsímil recent amb un estudi introductori de Tomàs de Montagut: *Llibre dels quatre senyals*, Barcelona, Base, 2006, 2 v.

10. També caldria que es fes una edició facsímil d'aquesta normativa destinada al funcionament de la Diputació del General. Els capítols del redreç han estat objecte d'estudis com, des del punt de vista jurídic, el d'Oriol OLEART, «La creació del dret: els anomenats capítols del redreç del General de Catalunya», *Pedralbes*, núm. 13/1 (1993), p. 245-258, o, des del punt de vista històric, d'Eva SERRA I PUIG, pel que fa al segle XVI: «Constitucions i redreç: Corts de Montsó-Barcelona (1563-1564) i Corts de Montsó (1585)», a *Felipe II y el Mediterráneo*, vol. IV, Madrid, SECC, 1999, p. 159-189.

11. Sobre la visita, Pedro LLINÀS ALMADANA, «La visita del General: el procedimiento de control de los funcionarios dependientes de la Diputación del General de Catalunya (1653-1701)», *Pedralbes*, núm. 10 (1990), p. 177-193; Eva SERRA I PUIG, «Le Roussillon et la "Generalitat" de Catalogne aux XVIIe et XVIIIe siècles: les visites de la "Diputación del General", 1590-1626», a *Le Roussillon: de la Marca Hispanica aux Pyrénées-Orientales (VIIIe-XXe siècles): Actes du LXVIIe Congrès de la Fédération Historique du Languedoc Méditerranéen et du Roussillon: Archives Départementales des Pyrénées-Orientales (Perpinyà, 7 i 8 d'octubre de 1995)*, Perpinyà, 1995, col·l. «Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales», núm. CIII, p. 39-61.

12. Tomàs de MONTAGUT I ESTRAGUÉS, «Pactisme o absolutisme a Catalunya: les grans institucions de govern, segles XV-XVI» a *Anuario de estudios medievales*, Barcelona, CSIC, 1989; Tomàs de MONTAGUT I ESTRAGUÉS, «La Justicia en la Corona de Aragón», a *La Administración de justicia en la historia de España: Actas de las III Jornadas de Castilla-La Mancha sobre investigación en archivos: Archivo histórico provincial de Guadalajara* (Guadalajara, 11-14 de novembre de 1997), vol. 2, Guadalajara, Junta de Comunidades Castilla-La Mancha, 1999, p. 672-683.

13. Eva SERRA I PUIG, «L'enllaç del segle XV i el canvi de dinastia 1518-1714» a *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents, 1518-1714*, vol. II, Barcelona, Generalitat de Catalunya i Enciclopèdia Catalana, 2003, p. 13-42.

En l'intervencionisme reial no hi hagué diferències entre la intervenció sobre Barcelona i la intervenció sobre la Diputació.¹⁴ Millor dit, si hi cal veure un cop d'estat, això és més clar pel que fa a la Diputació que no pel que fa a la ciutat, per tal com els drets polítics de la Diputació no havien nascut pas en termes de privilegis reials sinó en el si dels acords parlamentaris. Però, de fet, cal veure l'actuació reial de Ferran II sobre el Consell de Cent i la Diputació com un tot i, al meu entendre, sota l'arbitratge de famílies de prohoms cabdals i de nou encuny, com els Destorrent, els Conomines, els Gualbes o els Sarriera, entre d'altres, i l'actuació reial centrada en l'ambició de controlar les institucions amb una finalitat fiscal. Per part del nou patriciat, la finalitat era la de millorar les seves posicions en el regiment de la ciutat i sobretot entrar en ple dret en la governació de la Diputació, la qual havia resistit els embats buscaires de l'anterior generació. Ara bé, el nou patriciat ja no tenia gaire a veure amb els interessos socials i els interessos econòmics de la Busca de mitjan segle xv.

El tema de les atribucions de la Diputació del General sempre va ser molt controvertit durant la seva existència i igualment actualment entre els historiadors. Cal dir que aquestes controvèrsies tenen la mateixa naturalesa avui que ahir, és a dir, tenen caràcter ideologicopolític, perquè la interpretació i aplicació del dret no és mai unívoca, ni en els segles xvi i xvii ni en els segles xx i xxi. Hom pot posar l'accent en la lluita del consistori contra els intents de poder absolut del rei però també hom pot posar l'accent en la idea de l'abús contra el rei en matèria de regalies.¹⁵

Sovint la Diputació ha estat historiogràficament valorada com una institució anacrònica i clientelista. Ho féu Elliott i, també, Joan Lluís Palos.¹⁶ Amb tot, l'estudi de Palos té el mèrit d'haver posat l'atenció als procediments de convocatòria de braços i de divuitenes (comissions de treball) que la Diputació del General feia en moments polítics crítics per tal de trobar assessorament en la seva tasca de

14. Després de Vicens Vives pràcticament no s'ha treballat sobre la Diputació durant els anys de Ferran II. Hi ha el breu estudi d'Àngel CASALS, «Vicens Vives i el redreç de Ferran II a Catalunya cinquanta anys després», *Revista de Catalunya*, núm. 35 (novembre 1989), p. 50-61, i actualment en aspectes del segle xv hi estan treballant Josep Fernández Trabal i Imma Muxella i per a l'etapa concreta de Ferran II Silvia Jurado i Mònica González. Per a l'etapa anterior existeix l'estudi recent d'Isabel SÁNCHEZ DE MOVELLÁN TORENT, *La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya i Institut d'Estudis Catalans, 2004.

15. Des d'una visió rígida i estàtica de la història institucional, des de la qual el dret públic català és considerat espanyol des de, com qui diu, Indíbil i Mandoni, algun historiador del dret pot tipificar com a usurpació de regalies allò que, des d'un sentit més historicodinàmic, Miquel Pérez Latre interpreta com un creixement institucional de la Diputació. Miquel PÉREZ LATRE, «Les torbacions de Catalunya (1585-1593). De les Corts a la suspensió del nou redreç de la Diputació del General», *Afers*, núm. 23-24 (1996), p. 59-98.

16. Joan LLUÍS PALOS, *Catalunya a l'imperi dels Àustria*, Lleida, Pagès Editors, 1994, p. 329-380.

govern. Es tracta d'un procediment que solia dotar-la d'un mecanisme parlamentari *ad hoc* i que la monarquia no veié mai amb bons ulls per tal com l'ús d'aquest sistema empenyia la institució cap a adoptar actituds sedicioses.

Això ens porta a un fet clau. L'espaiament de Corts va donar lloc en els segles moderns a l'aparició de molts conflictes sobre les atribucions i les competències de la Diputació. Ha estat estudiada la conflictivitat entorn de les atribucions de la Diputació sobre insaculacions, en temps de corts obertes, la qual tingué lloc entre 1626 i 1632.¹⁷ Però el tema és anterior¹⁸ i, a més, el podríem prolongar fins al debat de Grases i Gralla de 1711.¹⁹ L'espaiament de Corts, de fet, va contribuir decisivament al protagonisme de la Diputació com a representació del país i bona part de la seva història del segle XVI i XVII està lligada a la qüestió de les competències i a la voluntat de la Diputació a desenvolupar-se, fins i tot amb atribucions militars.

El seguiment cronològic de la història de la Diputació en els segles moderns actualment és possible, en part, fer-lo a través dels Dietaris de la Generalitat. Fins fa ben poc només disposàvem de l'edició dels dietaris de la ciutat de Barcelona (l'edició del *Manual dels novells ardits* feta entre 1892 i 1975) però, ara, també disposem de l'edició dels *Dietaris de la Generalitat* (edició feta entre 1994 i 2007), cosa que ens en permet una visió no completa però sí prou directa. No és una casualitat que el dietari de la ciutat hagués gaudit d'una edició molt abans que el de la Diputació del General. La Nova Planta havia canviat la naturalesa de la institució municipal però no l'havia pogut fer desaparèixer. En canvi sí que va liquidar del tot la institució nacional de govern. Aquesta abolició política d'inicis del XVIII ha suposat, durant molts anys, la negligència historiogràfica de la Diputació. Ara, amb el *Dietari de la Diputació del General* a mà, podem observar el protagonisme de la institució en el trajecte polític de la Catalunya dels segles moderns, compartit o no amb el del Consell de Cent, i evitar la reducció de Catalunya a la ciutat de Barcelona sense negar el pes territorial de la ciutat. Uns altres estudis que han contribuït a revalorar la història de la Diputació del General han estat l'edició de la llista de diputats des dels orígens de la institució fins a la seva abolició, és a dir, l'edició

17. Jaume RIBALTA HARO, «De natura Deputationis Generalis Cathaloniae. Una aproximación a través de la literatura polemista del seiscientos: las alegaciones jurídicas sobre el pleito de las insaculaciones de la Diputación del General de Cataluña (1632)», *Historia. Instituciones. Documentos* (Universidad de Sevilla), núm. 20 (1993), p. 403-471; Jesús VILLANUEVA, «El debat de la Constitució de l'observança a les Corts Catalanes de 1626-1632», *Manuscrits*, núm. 13 (1995), p. 247-272.

18. S'observa que aquesta mena de polèmiques és anterior a Eva SERRA i PUIG, «Introducció», a *Cort General de Montsó (1585): Montsó-Binèfar. Procés familiar del braç reial*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, 2001, col·l. «Textos Jurídics Catalans. Lleis i Costums», núm. II/5, p. 1-11, en què s'apel·la a un privilegi de Martí l'Humà de 1410.

19. Rosa Maria ALABRÚS i Ricardo GARCÍA CÁRCEL, «L'afer Grases i la problemàtica constitucional catalana abans de la Guerra de Successió», *Pedralbes*, núm. 13/2 (1993), p. 557-564.

de l'obra de l'erudit Serra Postius (1671-1748)²⁰ i la recent història dels diputats de la Diputació del General.²¹

La Diputació del General, a més, recentment, ha servit de guia per a l'estudi de les conjuntures polítiques dels segles moderns en diversos treballs, els quals han deixat de basar-se només amb els papers del Consell d'Aragó (és a dir, amb els papers del rei), com havia estat fet fins fa ben poc. Per a l'etapa de l'emperador Carles fins a 1543 l'estudi d'Àngel Casals²² ha permès situar l'existència de les reunions de braços, convocades per la Diputació per fer consultes en moments políticament crítics, en etapes anteriors a l'analitzada per Palos i/o observar l'actuació de la Diputació en l'etapa de les Germanies. Pel que fa a aquest moment, l'estudi d'Eulàlia Duran permet veure la por institucional al contagi de la revolta valenciana.²³ El treball de Casals també permet seguir els anys de reactivació inquisitorial de l'inquisidor d'origen valencià Ferran Lloaces (1525-1533), l'etapa de persecució de bàndols del virrei Francesc de Borja (1539-1543) o, amb els Habsburg, la conversió de Catalunya en frontera imperial per terra i per mar. Els anys quaranta i seixanta del segle XVI han estat coberts pel treball de Jordi Buyreu,²⁴ que ha situat l'absentisme reial i l'augment del pes de la Diputació en el Govern català. Simultàniament Oriol Junqueras ha observat l'emergència d'uns nous interessos catalans propis, segons un model econòmic, també propi i ben allunyats dels interessos de la monarquia, on el binomi institucional Barcelona-Diputació representant d'aquests interessos té un paper fonamental.²⁵ En aquest context cal situar, també, la renovada i conflictiva relació dialèctica entre braços i Diputació. Tot plegat, al meu entendre, respon a una dinàmica de creixement que donà lloc a l'increment

20. Josep M. SANS TRAVÉ i Concepció BALLART i MARSOI, «El catàleg de diputats i oïdors de comptes de la Generalitat de Catalunya (1359-1710) de Pere Serra i Postius», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, núm. VIII (1980), p. 63-118. Sobre fonts d'insaculació: Jaume RIERA i SANS, «Documentació sobre insaculacions al fons de la Diputació del General de Catalunya, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó», *Paratge*, núm. 1 (1990), p. 7-10; Eva SERRA i PUIG, «Informe sobre els llibres de matrícula de les insaculacions de la Diputació del General o Llibres de l'Ànima», *Paratge*, núm. 11 (2000), p. 53-56. Actualment un equip de recerca de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) format per Jordi Buyreu, Núria Florensa, Silvia Jurado, Eduard Martí, Miquel Pérez Latre, Eduard Puig i Eva Serra té en procés d'edició per l'IEC la transcripció de tots els insaculats de la Diputació del General de 1493 a 1714.

21. Josep M. SOLÉ i SABATÉ, *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents (1359-2003)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya i Enciclopèdia Catalana, 2003, 3 v.

22. Àngel CASALS, *L'emperador i els catalans: Catalunya a l'Imperi de Carles V (1516-1543)*, Granollers, Granollers, 2000.

23. Eulàlia DURAN, *Les germanies als Països Catalans*, Barcelona, Curial, 1982.

24. Jordi BOYRES, *Institucions i conflictes a la Catalunya moderna: Entre el greuge i la pragmàtica (1542-1564)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 2005.

25. Oriol JUNQUERAS, *Guerra, economia i política a la Catalunya de l'alta edat moderna*, Sant Vicenç de Castellet, Farell, 2005; Oriol JUNQUERAS, *Economia i pensament econòmic a la Catalunya de l'alta edat moderna (1520-1630)*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 2006.

dels ingressos de la Diputació a través de la seva fiscalitat, fet que al seu torn reforçà el paper i la voluntat política de la Generalitat.²⁶ Penso que, fins i tot, la Diputació del General va arribar a tenir voluntat de poder militar (etapa 1587-1592) i va aspirar a un projecte mercantilista (1599-1623). Considero que les galeres del General de 1607-1623 van respondre, en certa manera, a aquest desig i no només a la visió d'una petita flota defensiva. De fet, també era molt clar que, sense la implicació d'una actuació comercial simultània, la petita flota era insostenible. Però la visió de la monarquia fou del tot contrària a qualsevol desig comercial des de l'organisme públic català.²⁷

Miquel Pérez Latre és autor d'un estudi important de la Diputació en els anys de Felip II,²⁸ el qual destaca al costat d'altres treballs d'investigació més breus o sectorials també valuosos.²⁹ El treball de Pérez Latre verifica que la Diputació, en la Cort General de Montsó de 1585, aconseguia la legalització de la convocatòria de braços i de divuitenes (comissions de treball) per a la resolució de qüestions de govern, així com assolia una certa liberalització en l'ús dels seus recursos fiscals. Simultàniament, la Diputació aconseguia forjar un grup patriòtic contrari a la política bel·licista i a l'aliança genovesa de la monarquia. Amb bones raons, guerres imperials i aliances genoveses eren considerades perjudicials als interessos productius, comercials i fiscals catalans. La Diputació del darrer terç del segle XVI havia incrementat el seu pes fiscal i polític. Les finances del General assoliren els nivells més elevats entre 1570 i 1610. Aquest increment coincidí amb un canvi en la composició dels arrendataris dels drets del general i els seus fermancers.

26. Eva SERRA I PUIG, «Diputats locals...»; Eva SERRA I PUIG, «Constitucions i redreç...».

27. Eva SERRA I PUIG, «Les galeres de la Generalitat: només una política defensiva?», a *III Congrés d'Història Marítima de Catalunya: La gent de mar* (Museu Marítim de Barcelona, 22, 23 i 24 de novembre de 2006), 2008 (CD). Des de la perspectiva d'una política estrictament defensiva les galeres del General del segle XVII han estat estudiades per Jordi GILBERT TOMÀS, *La defensa contra el cors marítim a la Catalunya dels Àustries*, tesi doctoral inèdita, Universitat de Lleida (setembre 2007).

28. Miquel PÉREZ LATRE, *La Generalitat de Catalunya en temps de Felip II: Política, administració i territori*, Catarroja i Barcelona, Afers, 2004. Treball imprescindible per al coneixement del consistori de la Diputació de la segona meitat del segle XVI. L'autor hi estudia l'acció política de la Diputació del General, els àmbits d'actuació, els seus protagonistes, el desenvolupament i creixement de la Diputació com a Administració fiscal pública, la seva organització territorial, els oficials del General locals, tipologia, base social i llurs funcions.

29. Per a aquesta etapa, també Ernest BELENGUER, «Pròleg», a *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. III, *Anys 1578 a 1611*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1996, p. ix-xlvi. Sobre el territori de la Generalitat també: Maria Mercè GRAS I CASANOVAS, «Territori i fiscalitat a la Catalunya moderna. Col·lectes i veredes», a *Actes del V Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya: L'estructuració territorial de Catalunya: Els eixos cohesionadors de l'espai*, Barcelona, L'Avenç, 2000, p. 399-409. Sobre la hisenda catalana al segle XVI, Bernardo HERNÁNDEZ, «Política fiscal de Felipe II sobre Catalunya a fines del siglo XVI», a José MARTÍNEZ MILLÁN, *Felipe II (1527-1598): Europa y la monarquía católica*, vol. 2, Madrid, Parteluz, 1998, p. 379-400; Bernat HERNÁNDEZ, «La fiscalidad en Cataluña de la segunda mitad del siglo XVI», a *Felipe II y el Mediterráneo*, vol. I, p. 529-554.

Cada vegada hi participava menys aristocràcia o cavallers i més comerciants, mestres i professions liberals.³⁰ No tenim dades completes però des de la primera meitat del segle XVI, els ingressos de la Diputació podien haver augmentat un 30 %, fet que transcendia en el seu creixement mobiliari (inversió en pintura, escultura i tapisseria), immobiliari (compres de locals arreu de Catalunya i construcció de la casa de la plaça de Sant Jaume)³¹ i institucional amb voluntat política d'ampliar competències. No és estrany, doncs, que el rei, temerós de les pretensions de la Diputació, volgués controlar el procés de construcció de la seva Casa, la nova seu que ara coneixem com a Palau de la Generalitat, per por que diputats i oïdors no hi fessin una construcció de valor militar on fortificar-se.

Les relacions entre la Diputació i els interessos reials sempre foren conflictives. Entre 1568 i 1570 la conflictivitat va passar per la interpretació anticonstitucional de la Inquisició en matèria de jurament de les lleis de la terra i de respecte a la fiscalitat de la Generalitat. La negativa de pagar l'*excusado*, mesura fiscal reial atorgada per Roma, la qual afectava els delmes a Catalunya, aquests considerats sempre profans, va ser interpretada per la Inquisició en termes d'heterodoxia religiosa. El conflicte desembocà en l'empresonament de diputats pels oficials reials i, com a contrapartida, donà lloc a unes argumentacions politicojudicialistes o constitucionals força eloqüents de la Diputació.³² Però més importants foren els conflictes de l'etapa 1587-1593. Entre aquestes dues dates, la Diputació convocava viles, s'aliava amb el Consell de Cent i s'enfrontava a la Tercera Sala de l'Audiència i al lloctinent en un xoc de competències en el qual la Generalitat va qüestionar la potestat reial. Simultàniament l'actuació de la Generalitat era perseguida per l'aparell reial sota l'acusació d'«usurpació de regalies» enfront de l'acusació institucional catalana d'«ús de poder absolut» de la monarquia. La Diputació, doncs, entre 1588 i 1592 protagonitzà la primera crisi política important de la Catalunya moderna, coincidint amb les turbacions d'Aragó.³³ Una primera represàlia fou l'eventual trasllat de l'Audiència de Barcelona a Perpinyà. «Toda la ciudad viene a

30. Eva SERRA I PUIG, «Diputats locals...», p. 263 i 266-267.

31. Joaquim MIRET I SANS i Josep PUIG I CADAFAELCH, «El Palau de la Diputació del General de Catalunya», a INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, *Anuari 1909-1912*, p. 385-480; Rodolfo GALDEANO CARRETERO, «La sèrie iconogràfica dels comtes i comtes-reis de Catalunya-Aragó, del pintor Filippo Ariosto, per al Palau de la Generalitat de Catalunya (1587-1588). Art, pactisme i historiografia», *Butlletí MNAC*, núm. 7 (2003), p. 51-70, en especial p. 53; Rodolfo GALDEANO CARRETERO, «Historiografia i iconografia: la sèrie icònica dels comtes de Barcelona del Palau de la Generalitat de Catalunya (1587-1588)», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, núm. 25 (2006) p. 375-409, en especial p. 396-397.

32. Ricardo GARCÍA CÁRCCEL, «El conflicto de la Inquisición y la Generalitat de Cataluña en 1568», a *Homenatge al Dr. Sebastià García Martínez*, vol. 1, València, Generalitat Valenciana, 1988, p. 263-273.

33. Miquel PÉREZ LATRE, *Entre el Rei i la Terra: El poder polític a Catalunya al segle XVI*, Barcelona, Eumo, 2004, p. 181-222.

ser Diputación»³⁴ denunciava esverat el virrei. Fins fa poc, la historiografia havia parlat molt de manca de solidaritat catalana a les turbacions d'Aragó. Ara sabem que la Diputació emparà fugitius del regne d'Aragó, entre ells Willem Stäes, el criad flamenc d'Antonio Pérez, i fent ús de la legalitat constitucional intentà evitar les extradicions cap a Aragó dels aragonesos empresonats pel virrei. Només l'entrada de l'exèrcit castellà de Los Vargas a Aragó, i l'execució del justícia Lanuça, trencà, per por, l'aliança del Consell de Cent amb la Diputació rebel. Només aleshores, els menestrals, els quals, armats, havien estat protegint la Diputació durant onze mesos, es retiraren de la casa del General i van deixar-la a l'arbitri del virrei. Tanmateix el diputat militar de la resistència Joan Granollacs va tenir temps de fugir. Les turbacions de Catalunya de 1587-1593, les quals van comptar amb un important suport popular,³⁵ van ser reprimides a través del control de les insaculacions i de l'extracció del personal polític per evitar persones desafectes al rei, també a través de processos judicials, desterrament i exilis de nobles, d'empresonaments de cavallers i eclesiàstics i de galeres als menestrals implicats. El 1593 la monarquia fora de corts i unilateralment anul·lava els capítols del redreç del General que havien servit a la Diputació per fer convocatòries de braços i divuitenes i per utilitzar els seus recursos en el pagament dels dictàmens d'advocats a favor de les seves competències. L'amnistia completa d'aquesta repressió no s'obtingué fins a la Cort General de Barcelona de 1599.³⁶ Entretant, l'actuació de la Diputació quedà soterrada. Entre 1593 i 1634 el síndic del General —explica Víctor Ferro— va deixar de sostenir judicialment la impugnació de les contrafaccions i només ho féu amb ambaixades i/o extrajudicialment, la qual cosa implicà un augment de la indefensió jurídica general a causa de l'actuació restrictiva de l'Audiència en matèria de contrafaccions.³⁷ Víctor Ferro va observar el fet sense, però, conèixer-ne la causa, que ara podem atribuir a la repressió de 1592-1593.

El paper que havia tingut i podia seguir tenint la Diputació explica la voluntat reial de dividir-la, tot aprofitant els conflictes fiscals entre Barcelona i Perpinyà (1627),³⁸ i de voler evitar de totes totes qualsevol aliança entre la Diputació i el Consell de Cent, cosa que la monarquia sempre va témer. L'aliança entre la Generalitat i el Consell de Cent havia estat important en els fets de 1588-1592.

34. Miquel PÉREZ LATRE, «Les torbacions...», p. 78.

35. Per exemple, l'avalot menestral per evitar la detenció del diputat militar Joan Granollacs, Miquel PÉREZ LATRE, «Les torbacions...», p. 75, i la incidència dels fets polítics al carrer, Lluís R. CORTEGUERA, *Per al bé comú: La política popular a Catalunya 1580-1640*, Vic, Eumo, 2004, p. 119-121.

36. Miquel PÉREZ LATRE, *Entre el Rei i la Terra...*, p. 223-258.

37. Víctor FERRO, *El dret públic...*, p. 278.

38. Ramon SALA, *Dieu, le roi, les hommes: Perpignan et le Roussillon (1580-1830)*, Perpinyà, El Trabucaire, 1996, p. 28-30; René BES, *Les relations entre la ville de Perpignan et la cité de Barcelonne, 1573-1644: Un cas de divorce sans consentement mutuel*, tesi doctoral, Tolosa, Université de Toulouse - Le Mirail, 1980-1981.

J. H. Elliott, el 1963, sense conèixer tampoc aquests contratemps finiseculars del segle XVI titulava el capítol 12 de la seva revolta catalana: «La Diputació resuscitada». Efectivament, la Diputació del General torna a ocupar l'escenari polític els anys trenta del segle XVII. No era el començament d'aquesta resurrecció. El conflicte de l'edició de les Constitucions de les Corts de 1599 ja revela que un nucli patriòtic persistia en la dinamització política de la Diputació. Les Constitucions no sortien editades fins al 1603. La Diputació tenia l'obligació de fer estampar les noves lleis després de cada legislatura. En aquest moment s'hi resistí per desacords amb el rei entorn d'algunes constitucions en les quals els diputats entenien que no hi havia hagut consens.³⁹ J. H. Elliott, i ara Jesús Villanueva i Antoni Simon, han estudiat aquesta etapa fins al 1640-1641:⁴⁰ la Diputació va començar a usar la via de torb⁴¹ i l'Audiència pel seu cantó a intentar fer processos de regalia (regaliar) als juristes assessors de la Diputació, com l'actiu Joan Pere Fontanella.⁴² La Diputació torna a coadjuvar judicialment en defensa de les Constitucions: defensa els pagesos contra els allotjaments i les lleves, defensa la titularitat de Barcelona sobre les drassanes, defensa el català com a llengua oficial, defensa els eclesiàstics i particulars contra els nous vectigals. Rep al seu torn extorsions i violència, com la violació dels seus magatzems de Mataró, Arenys, Sitges, Salses. La Diputació torna a fer ús sovintejat de les Juntes de Braços i Divuitenes. Tot plegat comportarà la presó del diputat militar Francesc de Tamarit, entre d'altres, i l'intent de procés contra Pau Claris pel Breu Apostòlic. L'edició per Basili de Rubí de la Junta de Braços de 1641 amb el títol de *Les Corts de Pau Claris* ha posat llum al paper de la Diputació en els preliminars de la Guerra dels Segadors.⁴³ Durant un temps historiogràficament hi hagué una vacil·lació sobre

39. El tema és llarg d'explicar. Enfrontaven el rei i la terra capítols relatius a portar armes els cavallers i els seus criats, relatius als salaris dels jutges de l'Audiència, que eren pagats amb diners de la Diputació, però, també, capítols sense consens entre els braços sobre qüestions de caràcter senyorial: qualitat dels delmes a pagar, forma de pagar-los, jurisdicció senyorial, etc. L'estampació no va ser activada per la Diputació fins que no va aconseguir una concòrdia parcial amb el virrei, que suspenia les lleis conflictives fins a la Cort General següent. El conflicte és explicat per Jeroni Pujades al seu *Dietari*, vol. I, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1975, p. 83-89, 91, 155-159, 174-182, 190-191 i 281.

40. John Huxtable ELLIOTT, *La revolta catalana...*, p. 314-340; Jesús VILLANUEVA, «Felip Vinyes (1583-1643): su trayectoria política y la gestión de la revuelta catalana de 1640», *Manuscrits*, núm. 17 (1999), p. 207-235; Antoni SIMON, *Pau Claris, líder d'una classe revolucionària*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.

41. Víctor FERRO, *El dret públic...*, p. 282.

42. Joan LLUÍS PALOS, *Els juristes i la defensa de les Constitucions: Joan Pere Fontanella (1575-1649)*, Vic, Eumo, 1997; Josep CAPDEFERRO I PLA, «Joan Pere Fontanella (1575-1649?). El dret al servei de la pàtria», a *Del patriotisme al catalanisme*, Vic, Eumo, 2001, p. 51-70.

43. *Les Corts Generals de Pau Claris*, ed., intr. i notes del pare Basili de Rubí, pròleg del pare Ramon Vidal, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1976. Pel que fa a l'actuació de la Diputació als

la naturalesa de la ruptura dels catalans amb la monarquia hispànica. Elliott l'anomena *revolta*, per part meua sempre he estat partidària de tipificar-la com a *revolució* i així es va decidir el títol del llibre col·lectiu de 1991 *La revolució catalana de 1640*,⁴⁴ com una rèplica soterrada al títol de l'obra d'Elliott. No es tractà només d'una revolta antifiscal popular contra els tercios. Les queixes catalanes contra els greuges polítics acumulats al costat de l'impuls contra els allotjaments i contra les lleves de la Diputació i després la reconducció política dels fets per la mateixa Generalitat demostren que el seu paper fou decisiu i revela el projecte polític d'un bloc social amb Pau Claris al capdavant. Antoni Simon, que ha estudiat recentment els fets, no ha dubtat a qualificar Claris i el seu entorn de *generació revolucionària*.⁴⁵ La condició de frontera militar de Catalunya féu abortar el projecte de república sota protecció de França. Contra un rei només pot un altre rei, afirmava l'assaonador i dietarista de l'època Miquel Parets, amb raó.⁴⁶ Tanmateix, Miquel Crusafont ha observat que, deixant de banda els aspectes militars, la Catalunya de la Guerra dels Segadors actuà en tota la resta d'afers com una autèntica república.⁴⁷ La Diputació rebutjà l'oferta reial d'un esdeveniment amb presència militar tot afirmant la incompatibilitat entre presència militar i llibertat de vots i convocà al seu compte i risc un parlament (Junta de Braços o Corts de Pau Claris) fora de les pautes legals restrictives de representació, promogué l'aliança amb el Consell de Cent,⁴⁸ va emetre deute públic per fer la guerra contra el rei⁴⁹ i organitzà els consells de guerra, d'hisenda i de justícia. La nova Audiència central, desapareguda la reial per l'hostigació popular, s'organitzà sota la presidència dels diputats en lloc de la lloctinència i la justícia local quedà en mans de les magistratures municipals. Entre els assistents a la Junta de Braços, s'instituí un jurament de fidelitat a la pàtria i als diputats per a la defensa natural i la conservació de les Constitucions. En dos mesos més de vuit-cents síndics ja havien fet aquest jurament i encara continuava. La Trenta-sisena, sortida de les Corts de Pau Claris,

inici de la Guerra, Vicenç ESTANYOL BARDERA, *El pactisme en guerra (L'organització militar catalana als inicis de la guerra de separació, 1640-1642)*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1999.

44. EVA SERRA I PUIG et al., *La revolució catalana de 1640*, Barcelona, Crítica, 1991.

45. ANTONI SIMON, *Pau Claris...*

46. *Les Corts Generals de Pau Claris*, p. 101, n. 77.

47. MIQUEL CRUSAFONT, *Història de la moneda de la Guerra dels Segadors*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2001. Per la meua banda, també m'havia manifestat en aquest sentit a «Entre la ruptura i la continuïtat. Algunes consideracions a propòsit de la capacitat institucional de Catalunya durant la Guerra dels Segadors», a *Les Corts a Catalunya: Actes del Congrés d'Història Institucional (28, 29 i 30 d'abril de 1988)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1991, p. 160-167.

48. NÚRIA FLORENSA, *El Consell de Cent: Barcelona a la Guerra dels Segadors*, Barcelona, Universitat Rovira Virgili, 1996.

49. EVA SERRA I PUIG, «L'inici formal de la guerra contra el rei: un censal de tres-centes mil lliures. Nota a un aspecte de la Guerra dels Segadors», a Albert ROSSICH i August RAFANELL, *El Barroc català*, Barcelona, Quaderns Crema, 1989, p. 89-136.

embargava les drassanes i la hisenda reial (Racional), organitzava els terços de vegueria i els almogàvers (o soldats voluntaris, més endavant dits *miquelets*) i Barcelona, que tenia les competències de la Taula de Canvi, regia la política monetària. Mentre que per a la monarquia hispànica els dirigents, especialment els diputats, havien caigut en crim de lesa majestat, les institucions catalanes confisquaven les rendes dels malefectes en termes, diríem, de crim de lesa pàtria. La cort de Madrid comparava Catalunya amb Holanda⁵⁰ i el lloctinent Gil Manrique assimilava la situació a la del segle xv contra Joan II.⁵¹ Des d'aquesta perspectiva, es comprèn l'inici d'una política exterior catalana pròpia, la qual començà amb un intent d'auxili militar, seguí amb una aliança militar contra l'exèrcit hispànic invasor i hagué d'acabar amb el reconeixement d'un altre sobirà. Ara bé, tot això segons els principis rupturistes de l'època (és a dir, dret de ruptura envers la tirania i una visió del sobirà en termes electorals i sobre la base del caràcter i la condició de poble franc dels catalans). Segons aquests principis, en els seus orígens els catalans eren francs perquè no havien rebut cap ajuda en la seva lluita contra el sarraí i només voluntàriament havien optat per la sobirania imperial de Carlemany.⁵² Des d'aquesta perspectiva, de fet, per als catalans el rei de França era més el successor de Carlemany i el seu imperi que no un Borbó de França. Ideològicament la Diputació potenciava conscientment aquesta visió i impulsava una política de propaganda i d'opinió pública.⁵³ Aquesta ideologia i l'estructura de funcionament polític que he esmentat més amunt fou la base institucional del pacte amb França (pacte de la Péronne, 19 de setembre de 1641), i això fou així, malgrat la Junta de Guerra d'hegemonia francesa dels anys bèl·lics. El 28 de desembre de 1641 es reforçava el funcionament institucional català amb la consolidació d'una Junta de Conferències formada per dos membres de la Diputació, dos membres del Consell de Cent més dues persones qualificades⁵⁴ de nomenament consistorial però externes als dos consistoris. Aquesta Junta de Conferències, que

50. John Huxtable ELLIOTT, *La revolta catalana...*, p. 488.

51. Antoni SIMON, *Pau Claris...*, p. 319.

52. Núria SALES, *Història de Catalunya...*, p. 263, 339; Jesús VILLANUEVA, «Francisco Calça y el mito de la libertad originaria de Cataluña», *Revista de Historia Jerónimo Zurita*, núm. 69-70 (1994), p. 75-87; Antoni SIMON, *Els orígens ideològics de la revolució catalana de 1640*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, p. 41-43, 85, 126, 174, 190, 195 i 271.

53. Introducció a *Les Corts Generals de Pau Claris*, p. 61; Xavier TORRES (ed.), *Escrips polítics del segle XVII*, tom I, Barcelona i Vic, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives i Eumo, 1995; Eva SERRA I PUIG (ed.), *Escrips polítics del segle XVII*, tom II, Barcelona i Vic, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives i Eumo, 1995; Henry ETTINGHAUSEN (ed.), *La Guerra dels Segadors a través de la premsa de l'època*, Barcelona, Curial, 1993, 4 v.; Núria FLORENSA, *El Consell de Cent...*, p. 563-582; Antoni SIMON, *Els orígens...*, p. 163-257; Xavier TORRES, *La Guerra dels Segadors*, Lleida i Vic, Pagès Editors i Eumo, 2006, p. 153-196.

54. No dubtem que es tractaven de membres del braç militar.

desplaçava la Trenta-sisena, va actuar durant tota la guerra amb més o menys intensitat, segons les circumstàncies polítiques i militars.⁵⁵ A més a més, el pacte de la Péronne reconeixia, almenys virtualment, la reforma de l'Observança, que implicava el tribunal mixt (Diputació i Audiència) proposat en les frustrades Corts de 1626-1632 i destinat a les causes de contrafacció, el qual fou un precedent del Tribunal de Contrafaccions de les Corts de 1702-1706.⁵⁶

Al final de la guerra existiren almenys dues diputacions per raons militars i potser també polítiques: la de Manresa i la de Barcelona i, un cop caiguda Barcelona,⁵⁷ França promové la reorganització d'una Diputació a Perpinyà que visqué entre 1653 i 1660. El 1660 aquesta Generalitat o Diputació perpinyanesa, per imperatius de Lluís XIV, desapareixia amb la creació del Consell Sobirà del Rosselló (CSR),⁵⁸ organisme reial de caràcter governamental i judicial. Cal advertir que la Generalitat, des de Barcelona, va intentar impedir les pèrdues territorials del Tractat dels Pirineus i defensar les vegueries nord-catalanes, sense èxit. També s'alçaren protestes des de Perpinyà per tal d'evitar, si més no, l'abolició de l'eventual Diputació nord-catalana però la seva reorganització (1653) no superà la creació del CSR (1660) i la protesta de 1660 no fou escoltada.⁵⁹

La situació política catalana posterior a 1652-1659 havia estat qualificada de *neoforalisme* per Reglà pel fet que les institucions i les lleis s'havien mantingut en peu a Catalunya, però ara és un concepte que ja ningú no admet, almenys en els termes positius que ho feia Reglà. En tot cas, si l'acceptéssim seria per donar-li una connotació de continuïtat vigilada. La Diputació, encara està per estudiar en aquesta etapa de 1652-1705, però els sondejos que s'han fet demostren l'existència d'un rigorós control de les insaculacions, és a dir, el control del personal consistorial, el qual distingia entre *buenos* i *malos*, és a dir, entre els que havien

55. EVA SERRA I PUIG, «El regiment municipal al segle XVII», a *Història de l'Ajuntament de Barcelona: Dels orígens a 1808*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona, 2007, p. 187-229, en concret p. 207 i 208. Aquest nou funcionament es dedueix de les consideracions i acords expressats en el dietari de *Les Corts Generals de Pau Claris*, p. 302. També queda reflectit en l'estudi de Núria FLORENSA, *El Consell de Cent...* p. 519-563.

56. VÍCTOR FERRO, *El dret públic...*, p. 418, n. 568.

57. AGUSTÍ ALCOVERRO, «Pròleg», a *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. VI, 1644 a 1656, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2000, p. IX-XXXIII, especialment p. XXIV-XXX. Encara que pugui semblar que era per discrepància política (ser o no ser al costat de la Barcelona assetjada i acorralada per la pesta) cal pensar que també hi havia raons militars i fiscals de pes que obligaven la Diputació a actuar fora de les muralles de Barcelona.

58. OSCAR JANÉ, *Catalunya i França al segle XVII: Identitats, contraidentitats i ideologies a l'època moderna (1640-1700)*, Catarroja i Barcelona, Afers, 2006, p. 198-199.

59. JOSEP SANABRE, *La acció de França en Catalunya*, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 1956, p. 597-598 i 701-705; OSCAR JANÉ, *Catalunya i França...*, p. 198.

estat afectes a la monarquia hispànica i els patriotes o desafectes a Felip IV.⁶⁰ Els escassos estudis fets sobre aquesta etapa també demostren la pèrdua de pes fiscal de la Generalitat enfront de la monarquia per motius diversos: per la ruïna de les seves finances a causa dels costos de la guerra passada, per la pèrdua de part del seu territori fiscal: vegueria del Rosselló amb la sotsvegueria del Vallespir, vegueria del Conflent amb la sotsvegueria del Capcir i part de la vegueria de la Cerdanya, per la competència de la fiscalitat reial a través de la política de la capitania general i per la manca de vida parlamentària que posessin al dia les pautes de funcionament dels impostos de la Generalitat. A la fiscalitat de la Diputació se li escapaven els ingressos derivats de les novetats protoindustrials, però, debilitada políticament, estava mancada d'eines coercitives i de noves lleis per fer complir en el terreny dels impostos les noves classes emergents.⁶¹ Al meu entendre, en aquesta etapa, la Diputació no deixà d'actuar extrajudicialment, però movent-se sobretot com un organisme fonamentalment paternalista tot fent seves les queixes pageses contra els allotjaments. Cal tenir present que, d'ençà del Parlament de 1653, a la Diputació se l'havia exclòs del paper que havia tingut en el període anterior en matèria d'allotjaments i és per aquesta mateixa raó que la Generalitat va tornar a ser objecte de represàlies arran de la seva implicació en les queixes de la Revolta dels Barretines de 1687-1689.⁶² Tot i així, en unes poques circumstàncies va impulsar processos de dubte: en defensa de les càtedres de filosofia com a competència de Barcelona i no dels jesuïtes i en defensa de la seva fiscalitat o hisenda pública de la Generalitat.⁶³

A la segona meitat del segle XVII tot fa pensar que la monarquia volia convertir la Generalitat en un organisme clientelar i obsolet, tot intentant desactivar la seva potencialitat d'ariet contra el rei tal com havia tingut el 1462, el 1591 i el 1640.

60. Fernando SÁNCHEZ MARCOS, *Cataluña y el gobierno central tras la Guerra de los Segadores (1652-1679)*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1983, p. 103-116. Josep Maria Torras Ribé ha estudiat el cas de Barcelona: «El control polític de les insaculacions del Consell de Cent de Barcelona (1652-1700)», a *Actes del Tercer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, vol. 1, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1993, p. 457-468. Per la meua banda, he tractat el tema de la Diputació a «Catalunya després del 1652: recompenses, censura i repressió», *Pedralbes*, núm. 17 (1997), p. 191-216, i a «El pas de rosca en el camí de l'austracisme», a Joaquim ALBAREDA (ed.), *Del patriotisme al catalanisme*, Vic, Eumo, 2001, p. 71-103.

61. Eva SERRA I PUIG, «El pas de rosca en el camí de l'austracisme», p. 71-103.

62. Jaume DANTÍ, *Aixecaments populars als Països Catalans (1687-1693)*, Barcelona, Curial, 1990, p. 119-158; Joaquim ALBAREDA, *Els catalans i Felip V: De la conspiració a la revolta (1700-1705)*, Barcelona, Vicens Vives, 1993, p. 31-36; Eduard PUIG, *Les insaculacions de la Diputació del General de Catalunya (1654-1700)*, Barcelona, Universitat Pompeu Fabra, 2009 (treball d'iniciació a la recerca); Eduard PUIG, «Les insaculacions de la Diputació del General de Catalunya: el cas dels germans Saiol i Josep Ciges (1687-1688)», presentat al VI Congrés d'Història Moderna de Catalunya: La Catalunya Diversa (Barcelona, 15-19 de desembre de 2008).

63. Eva SERRA I PUIG, «El pas de rosca en el camí de l'austracisme», p. 93-96.

Aquestes dates eren prou recordades sovint per la cort de Madrid. Ara es tractava de convertir-la en un organisme clientelar a través del control reial de les insaculacions. Actualment Eduard Puig⁶⁴ està estudiant la Diputació del General després de la Guerra dels Segadors i aviat sabrem potser el grau d'èxit o de fracàs de la política reial en aquesta política. Per altra banda, estudis d'Elisa Badosa ens indiquen que els homes de negocis tendien més a aproximar-se a la capitania que no a la Diputació.⁶⁵ Sense anar més lluny, les connexions del dinàmic Feliu de la Peña són amb els organismes reials i no sent la més mínima simpatia per la Generalitat tot i que en les seves iniciatives econòmiques la té més o menys en compte.

L'etapa de 1705-1714 ha gaudit del magnífic estudi d'Eduard Martí sobre els Tres Comuns o Conferència dels Tres Comuns, organisme de govern *ad hoc* que contribuï a dinamitzar la vida institucional catalana, especialment en el darrer terç del segle XVII, a través del paper decisiu del braç militar, un braç que tenia poc a veure amb l'estament de Corts del mateix nom. Era, sobretot, un nucli humà interclassista o transversal, que en diríem ara, econòmicament actiu i políticament dinàmic que reactualitzava les velles formes institucionals d'actuació (divuitenes i formes de treball consultiu) tot reactivant la representativitat conjunta i unificada de la Diputació, el Consell de Cent i el mateix braç militar. D'aquesta manera la societat catalana suplia la manca de convocatòria de Corts de la monarquia, així com resolva els dèficits o buits legislatius a través de la jurisprudència i agilitzava les decisions polítiques.⁶⁶ La Conferència dels Tres Comuns, molt mal vista per Felip V, fou il·legalitzada i perseguida en el curs del primer regnat de Felip d'Anjou i fou decisiva en l'opció de política catalana a favor de l'aliança de la Haia. La seva existència, en canvi, va ser reconeguda i legalitzada per la Cort General de l'arxiduc Cartes III de 1705-1706. Aquesta Cort General, la darrera actuació parlamentària dels catalans anterior al Decret de Nova Planta, significativament, per primera vegada en la història de Catalunya, no se celebrà en cap edifici eclesiàstic sinó, i no és un detall poc important, en la casa de la Diputació del General i les lleis que s'hi van aprovar revelen la modernitat política d'un país en transformació.

L'entrada de les tropes borbòniques l'Onze de Setembre de 1714 va suposar l'abolició de totes les institucions, però, mentre que el Consell de Cent es convertia en Ajuntament borbònic, la Diputació del General desapareixia del tot.

64. Comunicació al VI Congrés d'Història de Catalunya de la Universitat de Barcelona.

65. ELISA BADOSA I COLL, *La Barcelona del Barroc a través d'una família de comerciants: Els Amat* (treball encara inèdit).

66. EDUARD MARTÍ, *La Conferència dels Tres Comuns (1697-1714): Una institució decisiva en la política catalana*, Vilassar de Mar i Lleida, Fundació Ernest Lluch i Pagès Editors, 2008.

La idea d'un sistema de govern consolar o assembleari de notables no desaparegué del tot de l'imaginari i la pràctica política catalana del XVIII, ho han verificat Ernest Lluch, Ramon Grau, Marina López, Jordi Llimargues o Josep M. Torras,⁶⁷ que expliquen l'existència d'un coixí polític entre el poble i l'exèrcit en circumstàncies greus com la revolta de les quintes o els rebomboris del pa.

67. Ernest LLUCH, «La Catalunya del segle XVIII i la lluita contra l'absolutisme centralista. "El proyecto del abogado general del público" de Francesc Romà i Rossell», *Recerques*, núm. 1 (1970), p. 33-50; Ramon GRAU, «Ajuntament de Barcelona i estat liberal: els límits de l'empresa centralista espanyola», a *2n Congrés d'Història del Pla de Barcelona*, 1985, vol. II, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1989-1990, p. 593-512; Ramon GRAU, *Antoni de Capmany i la renovació de l'historicisme polític català*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2006, col·l. «Quaderns del Seminari d'Història de Barcelona», núm. 8; Ramon GRAU i Marina LÓPEZ i GUALLAR, «L'Ajuntament de Barcelona sota Carles III (1759-1788), un esquema històric», *Pedralbes*, núm. 8/II (1988), p. 27-45; Jordi LLIMARGAS, *Guerra i revolució: La crisi de l'antic règim: 1788-1833*, Barcelona, Barcanova, 1992; Josep M. TORRAS, «Protesta popular i associacionisme gremial com a precedents de la reforma municipal de Carles III a Catalunya, 1728-1771», *Pedralbes*, núm. 8/II (1988), p. 13-25; Marina LÓPEZ i GUALLAR, «L'Ajuntament del segle borbònic (1714-1808)», a *Història de l'Ajuntament de Barcelona: Dels orígens al 1808*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona i Enciclopèdia Catalana, 2007, p. 231-283.